

Dossier Arbeidsveiligheid

Het aantal arbeidsongevallen in de landbouwsector ligt al enkele jaren stabiel boven de driehonderd per jaar. Daarmee staat de sector op een niet te benijden derde plaats in de top van gevaarlijke sectoren om in te werken. Prevent Agri probeert via diverse vormen en audits bedrijven te wijzen op hun werkpunten. Want die zijn er in zowat elk bedrijf, in elke sector.

Een arbeidsongeval kan verstrekken gevolgen hebben. Patrick Cobbaert moest afscheid nemen van zijn droomjob als loonwerker nadat hij zijn rechterhand verloor bij het onderhouden van een machine. Met zijn getuigenis wil hij andere land- en tuinbouwers met de neus op de feiten drukken, want veilig werken moet een tweede natuur worden.

Aantal ongevallen daalt nauwelijks

Uit de recentste cijfers van Fedris, het federaal agentschap voor beroepsrisico's, blijkt dat er in 2017 in de land- en tuinbouwsector 373 ongevallen te betreuren vielen. Dat is weliswaar een beetje minder dan in 2016 (386), maar meer dan 2015 (332). Van een dalende trend is vooralsnog geen sprake.

Liesbet Corthout

Van de 373 arbeidsongevallen op land- en tuinbouwbedrijven bleven er 100 zonder gevolg, 202 hebben geleid tot een tijdelijke ongeschiktheid, 71 tot blijvende ongeschiktheid. Houd hierbij wel in het achterhoofd dat dit cijfers zijn van bekende arbeidsongevallen met vaste werknemers, die als dusdanig geregistreerd zijn. Het leidt geen twijfel dat er in de praktijk meer arbeidsongevallen gebeuren, al dan niet met ernstige gevolgen.

Dieren

In de figuur op p. 36 staan de ongevallen gerangschikt per oorzaak. De grootste categorie is die van de ongevallen waarbij de betrokken persoon de controle over zijn machine, voorwerp of dier verloor. Dieren zijn in totaal overigens verantwoordelijk voor 8% van de ongevallen. In de helft daarvan verloor de persoon de controle over het dier, in de andere helft werd de persoon aangevallen of omvergelopen door een dier. ►

Oorzaken van ongevallen in de landbouw in 2017

© FEDRIS, FEDERAAL AGENTSCHAP VOOR BEROEPSRISICO'S

© SHUTTERSTOCK.COM

Dit is een slecht voorbeeld. Veel meer land- en tuinbouwers volgen tegenwoordig vormingen over veiligheid. Een volgende stap is wat je leerde ook toe te passen in de praktijk.

We leren bij

Een heel positieve evolutie zien we in de landbouwwormingen die zich (mede) richten op veiligheid. Hier zijn de cijfers voor 2018 al wel bekend. 4428 personen volgden een vorming rond veiligheid. In totaal werden 438 uren EHBO-vorming georganiseerd, 96 uren rond veilig machinegebruik en 57 uren andere vorming die toch verband hield met veiligheid. Het deelnemersaantal lag in 2018 weliswaar een beetje lager dan in 2017: toen volgden 4735 mensen zo'n vorming. Maar de cijfers liggen wel een pak hoger dan in 2016 (3101) of 2015 (1991). Terwijl vroeger de veiligheidsopleidingen vaak focus-ten op machineveiligheid, is het zwaartepunt verschoven naar EHBO. De oorzaak hiervan ligt bij de fytolicentie: eerste hulp bij vergiftiging, veilig gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en reanimatietechnieken worden nu vaker aan geïnteresseerde land- en tuinbouwers aangeboden als cursus. ■

De derde plaats

Het aantal arbeidsongevallen in de land- en tuinbouw bevindt zich in het hoogste gedeelte van de ongevallenstatistieken. We staan op de derde plaats wat het ongevallenrisico betreft. Ook het aantal beroepsziekten ligt in deze sectoren vrij hoog.

In de land- en tuinbouw heeft een arbeidsongeval meestal zware gevolgen. Bovendien leiden de arbeidsomstandigheden soms tot problemen op langere termijn, zoals rugklachten of gewrichtsaandoeningen. Zo'n ongeval heeft fysieke gevolgen, maar de (al dan niet tijdelijke) arbeidsongeschiktheid heeft ook een grote financiële impact. Die treft niet alleen het slachtoffer, maar ook zijn/haar familie en omgeving. Zeker in een familiebedrijf mag je de gevolgen van een arbeidsongeval niet onderschatten.

© LIESBET CORTHOUT

Patrick Cobbaert raakte zwaar gewond bij een arbeidsongeval

“En dan word je wakker”

Zware arbeidsongevallen gebeuren alleen op andere bedrijven. Tot de dag dat het bij jou gebeurt. Voor Patrick Cobbaert was die dag 18 oktober 1987. Hij verloor zijn rechteronderarm. Hij doet nu zijn verhaal om andere land- en tuinbouwers en loonwerkers erop te wijzen hoe belangrijk machineveiligheid is. Want zelfs al heb je jaren ervaring en ken je je machine door en door, het kan altijd mislopen.

Liesbet Corthout

“Het is meer dan 30 jaar geleden, maar ik kan mij het moment nog precies herinneren”, vertelt Patrick. “Ik was 23 jaar en zelfstandig helper in het loonwerkbedrijf van mijn vader. Dat najaar hadden we al 3 weken mais geoogst in

slechte omstandigheden. Die zondag werd de start van een droge periode. Om 4 uur’s morgens begonnen we aan de werkzaamheden. We hebben de hele dag geoogst, tot 7 uur’s avonds. Toen was het tijd voor onderhoud en het slijpen van de messen. Naar dagelijkse

gewoonte hebben we de afscherming boven de messentrommel losgeschroefd. De machine stond op dikkere banden en ik kon er niet aan van op de grond. Ik moest ver over de band reiken om de slijpsteen te bewegen. Dat lukte niet goed. Ik heb mijn linkerhand ►

“Een machine is altijd sterker dan een mens.”

gebruikt om extra kracht te zetten en toen werd mijn rechterhand erin gezogen. En dan word je wakker.”

De zogenaamde *wake-up call* van Patrick was onverbidlijk: hij was zijn onderarm kwijt. Op het moment van het ongeval was hij alleen, in vogelvlucht op twintig minuten wandelen van het dichtstbijzijnde bedrijf. “Ik heb mijn rechterarm instinctief toegesnoerd met mijn linkerhand en ben beginnen lopen voor mijn leven. Het was donker en ik oriënteerde mij op het licht van de boerderij, in rechte lijn – over grachten heen en recht door het veld. Toen ik vlakbij was, kwam ik Hans tegen met een tractor en kar. Op dat moment was ik enorm helder en ik heb de chauffeur instructies gegeven. Ik herinner me niet meer hoe ik zonder mijn de handen te kunnen gebruiken in de tractor geraakt ben. Ik weet wel nog hoe ik aan Urbain, toen we aankwamen op zijn boerderij, gevraagd heb om mee op mijn stomp te duwen op de dorpel aan de voordeur. Zijn dochter heeft de hulpdiensten gebeld met een heel duidelijke boodschap: “Patrick is zijn hand kwijt in de hakselaar.” Zij zijn kalm gebleven en hebben oplossingsgericht gereageerd. Nu voel ik mij nog altijd sterk verbonden met deze familie, die mij toen echt wel gered hebben.”

Intussen heeft Patrick op een rijtje gezet wat er in zo’n situatie essentieel is, wat er misschien nog beter zou kunnen. “Eigenlijk zou je altijd en overal een EHBO-kist in de buurt moeten hebben, want een ongeval kan overal op het bedrijf gebeuren, ook op het veld. Een cursus EHBO kan in sommige gevallen het verschil betekenen tussen leven en dood. Het is belangrijk dat iedereen daar iets van kent, want er kan altijd iets misgaan.”

“Ook goede bedrijfskledij is essentieel. Het is dankzij mijn sterke overall dat ik niet verder in de machine gezogen ben en dat ik het nu dus nog kan vertellen. Maar natuurlijk had het niet mogen gebeuren. Als een systeem openstaat voor onderhoud, bijvoorbeeld, zet er dan een gaas of net voor. Verwijder niet zomaar de bescherming van een machine, want die is er met een goede reden geïnstalleerd.”

Leven met een prothese

Patrick herstelde van zijn ongeval en heeft inmiddels een prothese. “Het betekende wel het einde van het leven dat ik voor ogen had. Mensen zeggen: ‘Het leven gaat verder.’ Maar dat is niet zo, het leven stopt. Ik heb een prothese dus het zicht is volwaardig, maar de mens is dat niet. Handen zijn onze voornaamste zintuigen. Kijken doe je overigens ook met je handen. En iets aftasten, denk maar aan fijne techniek, kan ik nu niet meer.”

Een prothese lost niet alles op. Nu, meer dan dertig jaar later, volgt Patrick wekelijks ergo- en kinetherapie in het revalidatiecentrum in het UZ Gent om de prothese optimaal te kunnen gebruiken. Hij ervaart nog altijd een snijdende (fantoom)pijn. Hij krijgt medicatie om de zenuwpijnen te verzachten en binnenkort een operatie aan de zenuwbanen, die de situatie zou kunnen verbeteren. “Ik ben blij dat ik werk en ik wil iedereen vragen om mensen met een beperking een faire kans te geven bij een job. Als jouw collega een ongeval krijgt, laat hem dan niet vallen, hou hem/haar betrokken bij de zaak. Ik had een droombaan. Mijn ongeval heeft daar een einde aan gemaakt. Maar ik ben wel opnieuw aan de slag gegaan. Intussen ben ik vertegenwoordiger in graafmachines en ik ben dus wel gewoon actief op de arbeidsmarkt. Ik merk wel dat ik af en toe een dag rust nodig heb, want pijn lijden eist enorm veel energie. Een pro-

these lost het overigens niet op. Je kunt wel revalideren en ermee oefenen, maar je kan nooit meer alle handelingen die je daarvoor kon.”

Gevaar zit overal

Sinds zijn ongeval kijkt Patrick met andere ogen naar de land- en tuinbouwbedrijven waar hij nog geregeld komt. “Wees alert op je erf. Je hebt er gevaarlijke machines, dieren, dieptes, hoogtes ... Je kunt er uitglijden en vallen. Onze bedrijven worden groter en onze machines ook. Je hoeft maar het hoekje om te rijden en je kunt al iemand of iets omver rijden. Een machine is altijd sterker dan een mens. Zorg dus voor bescherming. Als ik een kooi had gebruikt, was mijn ongeval niet gebeurd. Ik zie ook vaak landbouwmachines met een niet-afgedekte cardan. De gebruiker weet dat en zal hiervoor oppassen, maar een passant misschien niet. En je weet hoe dat gaat in het drukke seizoen. De eerste week ben je nog fris en wakker. Na drie weken keihard werken, wordt alles routine. Je ziet geen gevaar, maar je wordt onvermijdelijk moe. Als je ervoor zorgt dat mogelijke gevaarlijke situaties altijd afgeschermd zijn, kunnen er ook dan geen ongevallen gebeuren.” ■

© LIESBET CORTHOUT

Robin De Sutter en Mieke Sevenans vragen meer aandacht voor arbeidsveiligheid

Prevent Agri bestrijdt bedrijfsblindheid

Zo'n honderd audits voert Prevent Agri elk jaar uit. Daarnaast coördineren Robin De Sutter en Mieke Sevenans van de preventiedienst voor land- en tuinbouw diverse opleidingen die de arbeidsveiligheid in de sector moeten opkrikken.

Liesbet Corthout

“Prevent Agri bestaat in zijn huidige vorm sinds 2015”, vertelt Robin De Sutter. “Land- en tuinbouwers zijn zich zeker beter bewust van de gevaren die je loopt als je in hun sector werkt en van het belang van arbeidsveiligheid.” Toch daalt het aantal arbeidsongevallen vooralsnog niet. “Het blijft een gevaarlijke sector. Van een sector die jaar na

jaar minder mensen tewerkstelt, zou je toch een daling in het aantal ongevallen verwachten. Je mag ook niet vergeten dat het in de statistieken gaat over arbeidsongevallen van werknemers. Bedrijfsleiders en hun meewerkende familieleden zijn niet opgenomen in die statistieken en ook seizoenarbeiders vind je niet in deze cijfers.” Mieke Sevenans: “Nog al te veel land-

bouwers zijn zich niet bewust van de gevaren. Ze denken dat het hen nooit zal overkomen. De tijdsdruk speelt een heel belangrijke rol. Denk maar aan werk dat nog snel moet gebeuren voor het gaat regenen. De grote machines in de land- en tuinbouw brengen ook grote gevaren met zich mee. Er is een mentaliteitswijziging nodig en die gebeurt nu eenmaal niet van de ene ►

dag op de andere.” Robin vult aan: “De essentie is: kleine stappen zetten om grote sprongen vooruit te maken. Het moet ons doel zijn om de veiligheid op het bedrijf morgen beter te krijgen dan vandaag. Daarvoor zijn geen grote investeringen nodig, wel kleine aanpassingen of mentaliteitswijzigingen.” Een goed aanvangspunt is een opleiding. Zulke opleidingen worden de laatste jaren steeds vaker gevolgd. Bovendien horen deelnemers aan deze opleidingen ook telkens deeltjes uit hetzelfde grotere verhaal. “Wij hebben twee jaar geleden de tijd genomen om alle lesgevers in de sector met interesse in arbeidsveiligheid opleiding te geven met een beheersysteem. Met andere woorden: volgens een-

“Kleine stappen zetten om grote sprongen vooruit te maken.”

zelfde structuur. We brachten de lesgevers die volgens ons systeem werken samen in een opleidingspool. Organisaties die op zoek zijn naar een lesgever voor een thema dat te maken heeft met arbeidsveiligheid, kunnen in eerste instantie een beroep doen op die pool. De deelnemers horen daardoor altijd dezelfde terminologie en er wordt altijd verwezen naar dezelfde kapstok. Dat schept herkenbaarheid, waardoor de boodschap beter blijft hangen.”

Audits

Zo’n opleiding is nuttig voor iedereen. Ook interessant is een audit van jouw bedrijf. Prevent Agri voert elk jaar zo’n honderd bedrijfsaudits uit, telkens op vraag van het bedrijf zelf. “Soms worden wij gevraagd naar aanleiding van een arbeidsongeval of omdat de bedrijfsleider naar ons is doorverwezen door een externe dienst. Mensen komen bij ons terecht nadat ze met Prevent Agri kennismaakten op een beurs of tijdens een

vorming. Of ze worden zich er gewoon van bewust hoe belangrijk arbeidsveiligheid is en ze willen stappen vooruitzetten”, aldus Robin.

Zo’n audit verloopt via een vast stramien. “De audit vindt altijd plaats op het bedrijf van de landbouwer, tuinbouwer of tuinaannemer. We vragen dat de bedrijfsleider aanwezig is, of de preventieadviseur, als die er is. We starten met een standaardvragenlijst om het bedrijf in kaart te brengen en een advies op maat te geven. Daarna doen we samen met de verantwoordelijke een rondgang door het bedrijf. Hij of zij geeft aan wie zich waar bevindt en hoe de processen op het bedrijf lopen. Daarna doen wij die rondgang opnieuw, maar dan alleen. We brengen daarbij alle machines en werkposten in kaart. We maken het uiteindelijke verslag met de vragenlijst als kapstok en de rondgang als basis voor de evaluatie. Wat moet er dringend aangepakt worden? Wat kan op termijn ingepland worden?” Het verslag van die audit is volledig vrijblijvend in de zin dat Prevent Agri niet terugkomt na een bepaalde periode om te controleren of adviezen wel degelijk ter harte genomen werden, al is het natuurlijk wel de bedoeling dat de bedrijven er effectief mee aan de slag aan. Zo’n audit is dus een goed idee om te vernemen waar je bedrijf staat op het vlak van arbeidsveiligheid. “We staan niet alleen stil bij de werkpunten, maar geven ook positieve feedback en tips op maat.”

Wie de mensen van Prevent Agri uitnodigt, hoeft daarvoor geen grote schoonmaak te houden. “Wij zien graag de normale bedrijfssituatie. Als we daarin terechtkomen, ontdekken we geregeld zaken waarbij de bedrijfsleider zich niet bewust is van mogelijk gevaar. Denk bijvoorbeeld aan de beschermkap die van een draaiend onderdeel werd gehaald en nooit teruggeplaatst werd. Jij weet dat de machine draait, dus je ziet er geen gevaar meer in. Dat is bedrijfsblind-

heid. Om die te bestrijden heeft zo’n audit echt wel een meerwaarde. Nog een voorbeeld: verpakkingsmaterialen die opgestapeld liggen in de buurt van de verwarmingsketel. Daar is plaats vrij, dus het is geen onlogische locatie. Maar het is een brandgevaarlijke omgeving, dus zeker niet de goede plek om brandbare materialen op te slaan.”

Zonder woorden

Extra aandacht op het vlak van veiligheid is nodig bij seizoenarbeiders. Heel vaak spreken die niet dezelfde taal als de bedrijfsleider en dat kan verwarring veroorzaken – terwijl er over veiligheid net geen twijfels mogen bestaan. “Wij raden aan om te werken met een instructiekaart met een heel beperkte tekst en veel pictogrammen”, legt Mieke uit. “Visuele zaken blijven veel langer hangen. We zien ook steeds vaker dat bedrijfsleiders zelf filmpjes maken van hoe iets moet, vergelijkbaar met de veiligheidsfilm die je te zien krijgt bij een bezoek aan een grote fabriek. Zo’n filmpje vraagt eenmalig een grotere inspanning, maar je plukt er lang de vruchten van.”

Extra aandacht moet besteed worden aan anderstalige (seizoen)arbeiders die op het veld werken. “Met een EHBO-koffer die op jouw kantoor ligt, kom je niet ver. Er moeten voldoende koffers beschikbaar zijn om ze mee te geven met medewerkers die op het veld aan de slag zijn, want daar is de kans op ongevallen groter. Geef medewerkers ook goed instructies over wat ze moeten doen bij een ongeval. Zorg ervoor dat ze weten hoe ze de hulpdiensten kunnen bereiken. Ze moeten ook kunnen meedelen op welke locatie ze aan de slag zijn, zodat de hulpdiensten snel ter plaatse kunnen komen. De applicatie 112.be kan daarbij een hulpmiddel zijn, want die registreert waar de hulpvraag vandaan komt.” ■

 Surf naar www.preventagri.vlaanderen en schrijf je in op de nieuwsbrief.

Bescherming voor gebruiker en product

Je komt vaker in aanraking met gewasbeschermingsmiddelen dan je zou denken. Persoonlijke beschermingsmiddelen (PBM's) correct gebruiken speelt daarin een hoofdrol.

Ivan De Clercq, hoofdredacteur *Sierteelt & Groenvoorziening*

Niet alleen bij het spuiten kom je in aanraking met gewasbeschermingsmiddelen, maar ook bij het bereiden van de spuitoplossing. Tijdens het reinigen van de sproeimachine of het afvoeren van verpakkingsmaterialen kom je sneller dan je denkt in aanraking met deze chemische middelen. Goede preventie sluit onnodige risico's uit!

Maak een inventaris op

Op een studieavond voor siertelers in het Proefcentrum Sierteelt (PCS) in Destelbergen brachten sociaal inspecteurs van de dienst Toezicht op het Welzijn op het Werk enkele punten onder de aandacht. Zij baseerden zich hiervoor op een brede controle-actie die ze vorig jaar hielden bij siertelers. Zo hamerde de inspectiedienst erop

dat er een inventaris moet zijn van de chemische agentia op het bedrijf. Ook meststoffen vallen hieronder. Een eerste goede richtlijn die gegeven werd, is om het aantal mensen met een sleutel voor het fytolokaal te beperken.

Correcte beschermingsmiddelen

Goede beschermkledij vormt een belangrijke barrière om contact van gevaarlijke stoffen met het lichaam zoveel mogelijk te voorkomen, maar deze beschermingskledij moet de juiste zijn. Zo zijn handschoenen een must, maar alleen de handschoenen die door de fabrikant voorgeschreven werden, komen in aanmerking. Het is ook niet voldoende dat er filterpatronen aanwezig zijn, want die hebben een vervaldatum die je moet respecteren.

Etiketten

Het is belangrijk dat de etikettering op de chemische agentia in orde is. Dat geldt niet alleen voor gewasbeschermingsmiddelen, maar bijvoorbeeld ook voor reinigingsmiddelen of meststoffen. Het is geen goed idee om restjes te bewaren in recipiënten van voedingswaren.

Waarom preventie?

Bij preventie is het 'waarom' van alles heel belangrijk. Preventiemiddelen correct gebruiken beschermt in de eerste plaats de gebruiker. Maar gewasbeschermingsmiddelen worden in ons land ook slechts toegelaten onder de richtlijnen van de producent zelf. Wanneer zou blijken dat de middelen schade toebrengen aan gebruikers, zelfs als er niet volgens de regels mee omgesprongen wordt, dreigen ze van de markt gehaald te worden.

Praktisch toepasbaar

De opleiding in het kader van de fytolicensie vormt een hoeksteen van het correct gebruik van fytomiddelen. Andere regelgeving rond schadelijke chemische stoffen schrijft zelfs een jaarlijkse opleiding voor. Maar minstens even belangrijk als het aantal opleidingen is het feit dat ze praktisch toepasbaar zijn, zodat alle gebruikers concreet weten hoe ze veilig aan de slag kunnen met chemische producten. ■

Om veilig te kunnen werken zijn de juiste handschoenen een must.